



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Melati van Java. Dochter van Indië

Loo, G.C.G. van de

Citation

Loo, G. C. G. van de. (2014, January 14). *Melati van Java. Dochter van Indië*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/23020>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/23020>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page



Universiteit Leiden



The handle <http://hdl.handle.net/1887/23020> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Loo, Geertje Cornelia Grietje (Vilan) van de

Title: Melati van Java : dochter van Indië

Issue Date: 2014-01-14

Melati van Java

Dochter van Indië

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus, Prof.mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op 14 januari 2014,
klokke 13.45 uur

door

Geertje Cornelia Grietje van de Loo
geboren te Eindhoven, 15 november 1961

Promotiecommissie

Promotor: prof. dr. O.J. Praamstra

Co-promotor: dr. P.A.W. van Zonneveld

Leescommissie:

prof. dr. W.D.E. Aerts (Universiteit van Amsterdam)

dr. A.A.P. Francken (Universiteit Leiden)

prof. dr. J.J.L. Gommans (Universiteit Leiden)

Overige leden:

prof. dr. W. van Anrooij (Universiteit Leiden)

prof. dr. mr. C. Fasseur (Universiteit Leiden)

dr. R.A.M. Honings (Universiteit Leiden)

prof. dr. P. Pattynama (Universiteit van Amsterdam)

Men moet zijn onderwerp niet zoeken. Integendeel, het onderwerp moet ons zoeken en niet alleen zoeken, maar met zooveel kracht overweldigen, dat wij, als in koorts naar water, naar de pen tasten.

Betsy Perk

Mijn ezeltje en ik (1874)

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
Inleiding	7
I Een jeugd in Indië, een Indische jeugd	15
1 Christiaan van Haastert en Sajia, 1800-1860	16
1.1 Naar Indië	
1.2 De keuze van Sajia	
1.3 Met pensioen	
2 Carel Sloot, 1826-1883	29
2.1 Het gezin van afkomst	
2.2 Naar Indie	
2.3 De huwelijkskandidaat	
3 Een samengesteld gezin, 1851-1866	38
3.1 De episode Grisse	
3.2 Een Hollandse enclave	
3.3 Naar Nederland en terug	
4 Een beschaafde jonge vrouw, 1866-1871	48
4.1 Katholieke meisjes	
4.2 Schrijvende vrouwen	
4.3 Actes	
II De romanière	56
5 De romanière, 1871-1880	57
5.1 Tussenstop Den Haag	
5.2 Leven in Roermond	
5.3 Wiesjes dood	
6 Een literaire explosie, 1874-1880	68
6.1 De Jonkvrouwe van Groenerode	
6.2 Indische toestanden	
6.3 Gevestigd als auteur	
7 Amsterdamse kringen, 1881-1892	80
7.1 Verhuizen	
7.2 Familieperikelen	
7.3 Een druk leven	
8 De Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1892-1897	93
8.1 Letterkundige vrouwen	
8.2 Indische letteren	
8.3 Werkzaamheden en ergernissen	

9 Feministische tijden, 1898-1902	105
9.1 De Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid	
9.2 Tweespalt	
9.3 Nieuwe werkzaamheden	
III Gevierd en vergeten	117
10 Ethische vrouwen, 1902-1910	118
10.1 Meisjesromans	
10.2 Onze roomse meisjes	
10.3 Bij Ons	
11 Een katholieke wereld, 1911-1922	129
11.1 Een nieuw oeuvre	
11.2 Amsterdamse ontwikkelingen	
11.3 Het wereldtoneel	
12 De laatste jaren, 1922-1927	141
12.1 Het gouden jubileum	
12.2 Afscheid	
12.3 Nawoord	
Bronnen, archieven, literatuur	152
Bibliografie Marie Sloot	167
Noten	171
Summary	186
Index op persoonsnamen	189
Curriculum Vitae	196

Voorwoord

Dit proefschrift is een daad van verzet, van opstand en van hoop, in één woord van idealisme. Ik verlang ernaar ooit een literatuurgeschiedenis te kunnen lezen die een beeld geeft van de literaire werkelijkheid zoals die was, die een panorama opent vol namen en titels, een rijkdom aan letteren tonend. Daar horen ook vrouwen bij. Schrijfsters. Criticae. Essayistes. Polemistes. Degenen die nu geen plaats hebben in wat men de 'vader'landse literatuurgeschiedenis noemt.

Wie een dergelijk verlangen in zich draagt, voelt daarvan meteen de verantwoordelijkheid. Zo verging dat mij ook. Tijdens de werkgroepen moderne letterkunde verplichtte ik mezelf te vragen om een evenredige vertegenwoordiging van vrouwelijke en mannelijke auteurs. Die was er nooit, die kwam er niet. Men kende de namen niet.

Kennis komt voor het oordeel. Er moeten ingangen zijn op het letterkundig landschap van de Indische letterkunde dat eens bestond, eind negentiende eeuw, begin twintigste eeuw. Daaraan wil ik een bijdrage leveren, niet alleen met dit proefschrift, maar ook met de biografieën van vrouwelijke auteurs die hieraan vooraf gingen en die ik hierna zal schrijven. Ik doe wat ik kan, wetend: *a woman's work is never done*.

Op deze plaats gaat mijn dank uit naar velen die mij hielpen en inspireerden, en die ik niet allen bij naam kan noemen. Dat zijn de nazaten van schrijfsters, die me royaal in hun herinneringen lieten delen. Het zijn degenen werkzaam in archieven en bibliotheken, die mij vaak met engelengeduld hielpen en naar mijn monologen luisterden. In de academische wereld dank ik mijn promotor en co-promotor voor hun optimisme en geloof in mij; het was daarbij een aangename ervaring om het leven van wederzijdse literaire kennissen uit de negentiende eeuw te kunnen bespreken. Historisch roddelen is een onderschat genoeg. Degenen die zich inspanden om mijn werk met hatelijke opmerkingen te ondermijnen en die mij denigrerend behandelden ben ik extra dankbaar: tegenwind maakt mij sterk.

Inleiding

‘Vroeger mocht ik haar romans niet lezen’. ‘Keukenmeidenromans, maar mijn moeder las ze allemaal hoor’. ‘Bij mij thuis staan ze nog in de kast.’ Dat en meer zeiden oudere Indische meisjes tegen me wanneer ik ze naar Melati van Java vroeg. Velen kenden haar naam, of wisten iets over haar te zeggen, maar onbevangen was dat nooit. De herinnering aan de auteur of aan haar werk was beladen met een veronderstelling dat het misschien niet de meest hoogstaande literatuur was, juist omdat het zulke meeslepende boeken waren. Het een leek het ander uit te sluiten. Dat intrigeerde me. Een vrouwelijke auteur met een hyperromantische naam, en de beladenheid van de herinnering. Die combinatie was ik eerder tegengekomen. Tijdens mijn onderzoek naar de Indische kruidengeneeskundige mevrouw J. Kloppenburg-Versteegh, met wie Melati's zusje bevriend was geweest, had de jongste dochter van mevrouw Kloppenburg me verzekerd dat de lievelingsauteur van haar moeder Hedwig Courts Mahler was, en vooral níét Melati van Java. Ik begon dus Melati's romans te lezen en te verzamelen. Daarna ging ik op zoek naar de vrouw achter het pseudoniem. Het bleek een levensverhaal te zijn, dat zó verfilmd kan worden.

Melati van Java (1853-1927) werd geboren in het huis van haar grootvader in Semarang als Nicolina Maria Christina Sloom, de eerste van drie kinderen. Haar vader was de Twentse onderwijzer Carel Sloom (1826-1883), haar moeder Louise van Haastert, dochter van de Hollander Christiaan van Haastert (1800-1860) en de Indonesische Philoteja Sajia (1801-1871). Zij waren rooms-katholiek.

In 1871 vertrok het gezin, met Philoteja Sajia, naar Nederland om hier voorgoed te blijven. Binnen korte tijd stierven Marie's grootmoeder en moeder. Zoals zo vaak, was ook hier verdriet de moeder van de kunsten. Marie begon te schrijven en Indië te herscheppen in haar romans. En er kwamen veel romans, tientallen zelfs, met daarbij een onnoemelijk aantal artikelen en stukjes in allerlei tijdschriften en almanakken. Zij moet een enorme schrijfdrift hebben bezeten, met een vergelijkbare werkkraft.

In 1927 overleed Marie Sloom vrij plotseling tijdens een vakantie in Noordwijk aan Zee. In de pers werd het verscheiden van Melati van Java betreurd.

Mijn oogst aan Melati-titels groeide met de dag, dankzij antiquariaten, rommelmarkten en enkele genereuze giften. Ik las ze vrijwel allemaal, herhaaldelijk en met genoegen. Wel verbaasde ik me over de productiviteit van de schrijfster, aan de dag gelegd in een tijd waarin schrijven fysiek zwaarder was dan nu. Handwerk, waar pas later de typewriter te hulp kon komen. De grote omvang van het oeuvre wees erop dat de auteur broodschrijfster was. Met andere woorden, iemand die haar publiek moest zien te behouden door het te behagen. Controversiële standpunten konden dan geen plaats hebben in de romans, tenzij strategisch gebracht. Marie durfde daarin ver te gaan. In *Anonciade* (1876) discussieren een vader en moeder over een wenselijke euthanasie van een ziek kind:

‘Een paar druppels en 't is gedaan. Het kind is verlost van zijn pijnen, het is geen levend verwijt meer voor zijn ouders!...’

‘Réné! Je zult niet dooden?’

‘Wie zegt dat?’

‘God!... De wet, die Hij in onze ziel legde.’

‘Wij gelooven immers aan geen God meer!’

‘O neen, neen!’ kermde zij met de beide armen het bedje beschermend, ‘neen, ik heb het recht niet meer je iets te verwijten of je lessen te geven, maar ik blijf zijn moeder. Ik zal hem verdedigen...’

‘Uit eigen belang! De dokter heeft het nog verzekerd; 't leven van het kind zal

niets anders zijn dan een lang martelaarschap. Denk je dat ik hem niet lief heb, mijn kind, mijn zoon! O God, wat maakte zijn geboorte mij gelukkig en nu nog... terwijl jij hem vergat, bracht ik de heerlijkste uren met hem door - gisteren nog - en nu... nu kan ik hem geen groter bewijs van liefde geven dan door hem te verlossen... van zijn pijn... want hij zal niet kunnen lopen, zijn armen niet bewegen... zijn gelaat is misvormd - hij zal een monster zijn... een voorwerp van afschuw, hij was gister nog zoo mooi, zoo...'1

De roman kende een voorbeeldig katholiek einde, maar de controversiële kwestie van euthanasie was aan de lezers en lezeressen voorgelegd. Deze strategie zou Marie Sloot ook toepassen in haar Indische romans. De hoofdintrige daarvan sloot aan op hetgeen de lezers en lezeressen wensten te lezen, maar in de zijlijnen van de intrige verscheen opvallend vaak een vrouwelijk Indisch personage dat zich in haar volle kracht en autonomie liet kennen voor korte of lange tijd. Zij waren in de bloeitijd van hun leven mooi van uiterlijk, ongetrouwd en zelfstandig en in het bezit van vele fraaie deugden. Ook bezaten zij een diepe moederliefde, wat ze zich ten volle realiseerden nadat de moeder gestorven was. Het waren kortom personages die nogal wat van de schrijfster weg hadden.

In de Indische romans trof ik herhaaldelijk een pleidooi aan voor de emancipatie van Indische vrouwen. Zo kon ik de roman *Fernand* (1878) lezen als de geschiedenis van Theodore van Vaerne, een Indisch meisje dat een dermate grote ontwikkeling doormaakt, dat de roman in feite een *Bildungsroman* is, met haar als hoofdpersoon.

Invalshoeken

Naarmate ik werk en leven van deze auteur begon te overzien, bleken er drie factoren te zijn die een sterke invloed uitoefenden op zowel de romans als haar levensloop: gender, ethniciteit en religie. Deze besloot ik als drie-eenheid te nemen bij de theoretische benadering.

Vanuit deze drie invalshoeken ontstaat tegelijkertijd een beeld van de tijd waarin zij leefde met de ondergeschikte positie van vrouwen, de opkomst van technologische ontwikkelingen op het gebied van de boekdrukkerij en de verhoudingen tussen het moederland en de kolonie. Marie Sloot bevond zich op een kruispunt van een aantal lijnen. Zij was een vrouwelijke auteur die, na aanvankelijk uitzonderlijk te zijn geweest, in de loop van haar carrière steeds meer vrouwelijke collega's kreeg. Maar ook is er de lijn van haar afkomst, die haar in Indië 'gewoon' liet zijn maar in Nederland 'anders'. In haar romans spreekt zij indirect over Indische meisjes en vrouwen, maar zelf doet zij dat pas in 1922, op 69-jarige leeftijd. Daarbij komt haar katholieke geloof, dat haar zowel beperkingen oplegde als kansen bood. Dit gold overigens ook voor het Amsterdamse Vrouwenleesmuseum waarvan zij lid werd. Vrouwen hadden geen toegang tot leesgezelschappen en bibliotheken.² In Amsterdam en in Den Haag werden zogeheten 'leesmusea' voor en door vrouwen opgericht. Marie Sloot werd meteen na haar aankomst in Amsterdam lid, om daar een rijke collectie boeken, tijdschriften en kranten te vinden.

Bij deze lijnen komt een aantal andere, die indirect aan bod komen in de biografie. Het feit dat Marie Sloot nooit heeft willen trouwen, betekende dat ze nooit onderworpen is geweest aan de maritale macht van een echtgenoot. Haar autonome geest werd door niemand begrensd; de spaarzame indrukken die er van haar levensgezellin Lina zijn, doen vermoeden dat Lina een ondersteunende rol vervulde. Een andere interessante lijn van ontwikkeling is de technologie. Juist in Marie's eerste decennium als schrijfster ontwikkelt de infrastructuur van Nederland zich sterk. Dankzij beter elektrisch licht is het mogelijk in huis langer te lezen, dankzij goedkope druktechnieken ontstaat een

massaproductie van lectuur en literatuur en dankzij een groei in verkooppunten stijgt de vraag naar boeken en tijdschriften. De boeken van Marie functioneerden daarin uitstekend. Goedkope heruitgaven, een toegankelijke toon en thematiek, en een meeslepende vertelwijze met daarin een *feel good* element droegen bij aan een groei in populariteit bij de massa.

Gender

Aan sekse worden meer betekenissen toegekend dan de lichamelijke. De maatschappelijke normen en waarden voor sekse worden samengevat in het begrip gender. Met behulp van dit concept, ontwikkeld door de Amerikaanse historica Joan Wallach Scott, hoop ik te laten zien hoe Marie Sloot in haar werkzaam leven steeds aanliep tegen beperkingen of juist kansen kreeg. Marie Sloots optreden als auteur en haar werk werden beoordeeld met specifieke maatstaven. Tot lang na haar dood werden romans door vrouwen geschreven gekwalificeerd met termen als: “damesromans”, “mevrouwenromans”, “juffrouwengeschrijf”: namen die verwijzen naar sociale groepen’.³

In *Een hoofdstuk apart. 'Vrouwenromans' in de literaire kritiek 1898-1930* gaat Erica van Boven in op de achterliggende betekenissen van deze kwalificaties. De dissertatie toont overtuigend aan dat de literaire beoordeling van het werk door vrouwelijke auteurs vaak mede berustte op hun vrouw-zijn. Dat lot viel ook Marie Sloot ten deel. Allereerst was zij: vrouw. Daarna: auteur. In de biografische beschrijving blijkt dat aan het vrouw-zijn nauwelijks te ontkomen viel: Marie Sloot moest zowel voldoen aan de criteria die maatschappij stelde aan vrouwen en aan de eisen die gesteld werden aan literatuur. In de enkele terugblikken op haar debuut als romanière herinnert zij zich de ontstemming die zij aanvankelijk opriep omdat zij als vrouw dat ene ongerijmde deed: publiceren, voor geld: ‘Een Roomsche vrouw, een Roomsche meisje, dat schreef, werd achterdochtig in Holland aangezien’.⁴ De factor rooms woog in de beoordeling dus mee, zoals later aan de orde zal komen.

Al vroeg werd Marie met andere auteurs ingedeeld in het ‘damescompartiment’. De uitnodiging in 1893 om lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te worden werd tegelijkertijd aan andere vrouwen verstrekt, alsof het een soort betrof die in het herbarium ontbrak. Vanwege hun vrouw-zijn waren auteurs tot dan buitengesloten geweest, behoudens enkele ereleden die hors concours waren: A.L.G. Bosboom-Touissant (erelid in 1870), Lina Schneider (1872) en A.S.C. Wallis (1880).

De laatste decennia maken onderzoekers steeds vaker gebruik van het gender-concept. Enkele veelzeggende titels: *Met en zonder lauwerkrans. Schrijvende vrouwen uit de vroegmoderne tijd 1550-1850; van Anna Bijns tot Elise van Calcar* (red. Riet Schenkveld-van der Dussen e.a.); Toos Streng: *Geschapen om te scheppen? Opvattingen over vrouwen en schrijverschap in Nederland, 1815-1860; Schrijvende vrouwen. Een kleine literatuurgeschiedenis van de Lage Landen (1880-2010)* (red. Jacqueline Bel, Thomas Vaessens). In het voorjaar 2013 verscheen *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* (red. Els Kloek). Kennelijk zijn er volop vergeten of half vergeten vrouwen, waarmee boeken als deze gevuld kunnen worden. De Indische letterkunde ontbeert vooralsnog een dergelijke uitgave.

Etniciteit

Met etniciteit bedoel ik Indisch, dat wil zeggen de gemengdbloedige, ‘mestieze’ bevolkingsgroep.⁵ Deze Indo-Europese bevolkingsgroep duid ik in de biografie aan als Indisch. In het geval van Marie Sloot valt haar Indische afkomst terug te voeren op een Hollandse grootvader, een Javaanse grootmoeder, en een Hollandse vader en Indische moeder. De term Indo-Europees gebruik ik wanneer er een meer officiële duiding plaats-

vindt van een bevolkingsgroep of etniciteit. Deze invalshoek laat niet alleen de uitzonderlijkheid van haar leven in Nederland zien, maar verklaart ook iets van de invulling van de Indische romans, en dan vooral de Indische vrouwelijke personages. Daarmee is niet gezegd dat ik deze romans puur autobiografisch lees, wel is er sprake van een wisselwerking die soms onverwachte informatie aan het licht brengt. De letterkundige Johan Koning (1887-1946) beschreef haar in 1922 als een 'Indische dame':

Indië heeft op haar persoonlijkheid ook een stempel gedrukt; zij maakt den indruk van een Indische dame en in haar spreken valt een, zooals men dat noemt, Indisch accent te onderscheiden.⁶

Binnen de Indische letterkunde groeit de aandacht voor het vrouwelijk perspectief. In de *Oost-Indische Spiegel* (1972), het overzichtswerk geschreven door Rob Nieuwenhuys, verscheen een aantal vrouwelijke auteurs in het hoofdstuk 'Romantiek in sarung kabaja', in een paragraaf getiteld 'het damescompartiment'.⁷ Hierin clusterde Nieuwenhuys vijf vrouwen, te weten M.C. Frank (1838-1891), Mina Kruseman (1839-1922), Annie Foore (1847-1890), Melati van Java (1853-1927) en Thérèse Hoven (1860-1941). Hoe uiteenlopend hun biografie en oeuvre ook was, zij hadden naast hun sekse volgens Nieuwenhuys gemeen:

Ze waren allen op hun tijd wat opgewonden, wat dweperig en hooggestemd, maar soms ook een beetje of zelfs erg agressief, want ze hadden hun plaats als vrouw te verdedigen zodra ze buiten hun compartiment kwamen.⁸

Deze ietwat neerbuigende formuleringen bevatten de stigma's die op het werk van veel schrijvende vrouwen rusten. Het zou een minder soort werk zijn dan dat van schrijvende mannen. Desalniettemin werden er na Nieuwenhuys vooral in *Indische Letteren*, in *Moesson* en in de *Sobat* (relatiemagazine van de Stichting Tong Tong) geleidelijk meer bladzijden gewijd aan deze groep auteurs. De hoeveelheid biografieën bleef evenwel gering vergeleken met de biografieën die verschenen over mannelijke auteurs met een meer of minder Indische oeuvre.

Over de toon van miskenning voelde ik verontwaardiging. Ik besloot het woord als geuzennaam te hanteren en ontwikkelde een website met de naam Damescompartiment Online, waarbij ik mijzelf voorstelde als conductrice die slechts één wens bezat: voort met die trein. Het Damescompartiment Online bood en biedt een groeiend encyclopedisch overzicht van hetgeen Indische, Indonesische en Hollandse vrouwelijke auteurs schreven over Indië. Bij het vijfjarig bestaan van de site in 2005, ontwikkelde ik een nieuwe site. Op Leestrommel.nl zijn Indische damesromans *full text* te lezen. Het Damescompartiment Online groeide snel uit tot een paraplu, waaronder ik verschillende activiteiten ontplooi. Via lezingen en artikelen kwam ik in contact met verschillende nazaten van schrijfsters, waardoor ik vaak uniek bronnenmateriaal kon inzien. Zo ging het ook met Marie Sloot. Haar zusje Christine Kortenhorst-Sloot was een goede vriendin van de Indische kruidengeneeskundige mevrouw J. Kloppenburg-Versteegh, met wier jongste dochter Anneke Kortenhorst-Kloppenburg ik in gesprek was geraakt. Op de begrafenis van mevrouw Kortenhorst ontmoette ik haar nazaat Leo Kortenhorst, die me op het spoort bracht van archivalia. Een vergelijkbare hulp kreeg ik van de nazaten van Beata van Helsdingen-Schoevers, waardoor ik in staat was om haar biografie te schrijven, en zo ging dat ook bij de biografie die ik van Lin Scholte schreef. Van de auteurs in het 'Damescompartiment' van Nieuwenhuys is dit het eerste biografische proefschrift, en hopelijk niet het laatste.⁹ Er zijn talloze auteurs wier werk en leven

zich uitstekend leent voor een biografie, ook naast de grote vijf uit het Damescompartiment, van wie Mina Kruseman vooralsnog de meeste aandacht lijkt te trekken.¹⁰

Een biografie als dit proefschrift hoopt dan ook een aanzet te zijn tot verder onderzoek, met name als het om Indische vrouwelijke auteurs gaat. Vooral het laatste kwart van de negentiende eeuw tot de Tweede Wereldoorlog vormt een schatkamer aan mogelijkheden. Juist dan vinden grote maatschappelijke omwentelingen plaats, die de positie van de kolonie en die van vrouwen voorgoed zal veranderen. Een deel van deze omwentelingen is terug te vinden in het leven van Marie Sloot en daarmee in deze biografie. Zo werd Nederlandse vrouwen een eigen taak toebedacht wanneer het ging om het zogeheten 'opheffen' van de bevolking overzee, wat sterk werd benadrukt tijdens de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid.

Een vrouw als Marie was zowel het een als het ander. Zij was Indisch, maar ze voelde zich geen deel van de Indo-Europese bevolkingsgroep. Toch identificeerde ze zich evenmin met de Hollandse vrouw, getuige een interview afgenomen ter gelegenheid van haar gouden schrijfstersjubileum in 1922:

Intusschen ben ik, evenals Toorop, mr. dr. Van Leeuwen en anderen van Indische afkomst. Mijn Nederlandsche bloed is niet van vreemde smetten vrij, en - zoo voegde zij er met nadruk aan toe - ik ben er steeds trots op geweest!¹¹

De Indische romans vormen de kern van Marie's oeuvre door de combinatie van de hiervoor genoemde factoren. Naast de Indische autobiografische elementen, het genderperspectief en de normen en waarden, is er ook het katholieke gedachtegoed. Daarom koos ik ervoor om het accent op haar hoedanigheid als Indische schrijfster te leggen, en dus ook alleen de Indische romans te beschouwen. Marie's positie als Indische auteur staat mijns inziens het meest centraal in haar leven en daarbij is juist deze positie onderbelicht gebleven. Aan deze romans besteed ik dan ook de meeste aandacht.

Haar Indische romans zijn in chronologische volgorde: *De Jonkvrouwe van Groenerode* (1874), *De familie van den Resident* (1875), *Nazomer* (1880), *Hermelijn* (1885), *Fernand* (1878), *Soerapati* (1887), *Rosa Marina* (1892), *Prada* (1894), *Herfstdraden* (1896), *Bonte wimpels* (1897), *Het Boschmeisje* (1903) en *Orchidée* (1905).

De term 'Indische roman' is aan discussie onderhevig.¹² Dat geldt ook voor de positie ervan in de letterkunde: hebben de Indische letteren een status aparte of dienen zij te worden beschouwd als een deel van de Nederlandse letterkunde? In dat laatste geval lijkt het risico op paragrafen als het 'damescompartiment' te groot te zijn om de omvang van de Indische letterkunde werkelijk te leren kennen. Wat een Indische roman tot een Indische roman maakt, is in elke definitie ervan anders. Wat een Indische roman voor mij tot een Indische roman maakt, is een sturende kracht van een Indisch personage, locatie of perspectief. Marie Sloot was achttien jaar toen ze Indië verliet, en die periode bracht zij grotendeels door in de schoot van het rooms-katholieke, op Nederland gerichte gezin. In hoeverre zij Indië werkelijk kende, is een onbeantwoordbare vraag. Maar zij vond zichzelf gerechtigd haar beeld van Indië weer te geven, haar idee van de koloniale samenleving, haar opvatting over discussies over het koloniale stelsel tussen opstandige Indonesiërs en gouvernantes zoals bijvoorbeeld in *De Jonkvrouwe van Groenerode*. Haar Indische romans behoren tot het geïdealiseerd realisme en beelden een koloniale samenleving uit die past binnen het Orientalistische discours, zoals Edward Said dat beschreven heeft.¹³

Rooms-katholiek

De derde en laatste invalshoek waarmee ik het werk en leven van Marie Sloot bestudeer, is die van religie, te weten de rooms-katholieke godsdienst. Het is onontkoombaar om hier aandacht aan te besteden, maar het is niet datgene wat het zwaarste accent heeft gekregen. Bij een veelzijdige persoonlijkheid als Marie Sloot was, moeten er keuzes gemaakt worden.

Hoe Marie Sloot haar religie persoonlijk beleefde, is niet meer te achterhalen vanwege de vernietiging van veel persoonlijke eigendommen na haar dood. In haar decennia durende correspondentie met de literator en journalist Jan van der Lans (1855-1828), spreekt zij zich er nauwelijks over uit. Hij was ook katholiek, en ze deelden de vanzelfsprekendheden die niet aan elkaar uitgelegd behoeften te worden. Toch lijkt het aanmerkelijk dat zij zich door en door katholiek voelde. Een deel van haar romans publiceerde ze onder de naam 'Mathilde', een pseudoniem dat ze gebruikte voor haar novellen in de *Katholieke Illustratie*. Ook verrichtte ze jarenlang werk voor de R.K. Vrouwenbond en de Rooms-Katholieke Vereeniging ter Bescherming van Meisjes. Voor de laatste organisatie trad zij op als redactrice van het verenigingsblad en zij moet een aanzienlijk deel van haar tijd besteed hebben aan het opvangen en begeleiden van deze meisjes. Daarbij komen de romans die ze schreef onder het pseudoniem Max van Ravestein: *Bij Ons* (1908), *Aan d'Overkant* (1911), *Drijfzand* (1916), *Stofgoud* (1917) en *Poverella* (1922). Hierin bracht zij in de praktijk hetgeen ze onder dit *nom de plume* in 1914 in *Boekenschouw* had geformuleerd over het ideaal waaraan de katholieke roman moest voldoen: de werkelijkheid weergeven, maar niet al te stuitend. Dat ideaal was ook aanwezig in de Indische romans.

Voor de biografie betekent het dat ik wel inga op de voornoemde katholieke romans en haar werk op het gebied van de katholieke zorg in de context plaats, maar dat zij voor mij allereerst een Indische schrijfster is. Ik hoop hiermee wel een aanzet te geven voor nader onderzoek naar dit aspect.

Over de ruimte die een vrouw binnen de katholieke hiërarchie bezat, werd verschillend gedacht.¹⁴ Enerzijds bestond het deugdzame ideaal van echtgenote en moederschap, anderzijds kon een katholieke vrouw zich als 'welddoenster' ook ophouden in bijvoorbeeld bordelen, als het erom ging om meisjes te 'redden'. De notitieboeken van de Vereeniging getuigen hiervan.¹⁵ Dat was óók deugdzzaam.

Bronnen

De biografie van Marie Sloot richt zich op de wisselwerking tussen haar leven en haar romans.¹⁶ Dat zij vaak autobiografische elementen in haar romans verwerkte, zal in de loop van de hoofdstukken duidelijk worden. Romans zijn echter fictie. Marie presenteert verzonnen werelden, waarbij zij gebruik maakte van haar eigen indrukken en ervaringen, dus fictie verweven met herinneringen aan haar geboortegrond. Maar deze fictie bezat niet alleen de functie van de persoonlijke verwerking, maar ook die van ontspanningslectuur of literatuur voor haar publiek. Dat publiek vond de visie op de kolonie die Marie uitdroeg wenselijk, men bleef haar werk kopen. De vele herdrukken van Indische romans over een langere periode en het ontbreken van discussies in de kranten wijzen op een consensus tussen de auteur en haar publiek. Kennelijk deelden zij tot op enige hoogte de opvatting dat er binnen de koloniale maatschappij een gerechtvaardigde discussie kon bestaan over het zelfbeschikkingsrecht, maar nooit voerde deze discussie zo ver dat de conclusie getrokken moest worden dat Indië zelfstandig diende te worden. Het leken verkenningen van het vraagstuk te zijn, zonder dat er een oordeel geveld werd.

Naast de secundaire literatuur die ik voor het levensverhaal gebruikt heb, zijn er twee andere belangrijke bronnen. De eerste betreft de brieven van Marie Sloot, waarvan de

belangrijkste die aan Jan van der Lans zijn.¹⁷ In deze correspondentie, waarvan alleen haar brieven bewaard zijn gebleven, laat Marie zich kennen. Zij deelt met hem informatie over honoraria en uitgevers, ze schrijft waaraan en aan wie ze zich ergert en in mindere mate wat haar ontroert of verheugt, ze deelt mee wanneer ze op reis is geweest of gaat en in haar laatste jaren laat ze onomwonden merken dat ze levensmoe is. Het is ook in deze brieven dat ze verwijst naar haar 'oosters bloed' als ze boos of te scherp van toon is geweest.¹⁸

Een ander, niet minder belangrijk deel bestaat uit een hoeveelheid archivalia die ik de 'familiepapieren' heb genoemd. Daarmee verwijst ik naar brieven (zoals de correspondentie tussen de ouders van Marie Sloot), notarisdocumenten (zoals de inboedelbeschrijving van Sajia), een aantal familiestambomen en onderzoek van Jan Kortenhorst (1916-1990), Multatuliaan en kleinzoon van Christine Kortenhorst-Sloot. Een groot deel zal vanwege het kostbare en unieke karakter ervan een veilige plaats moeten vinden in een archief. Verwant aan de familiepapieren is de zogeheten *Kortenhorst Kroniek*, geschreven door L.G. Kortenhorst (1886-1963), zoon van Chrisje, over verschillende takken van de familie. De *Kortenhorst Kroniek* is een belangrijke bron van kennis gebleken over de onderlinge verhoudingen van familieleden en karakterisering van persoonlijkheden.

Opzet van de biografie

De opbouw van de biografie is chronologisch, de hoofdstukken zijn zoveel mogelijk afgebakend naar levensgebeurtenissen. Het eerste deel van de biografie 'Een Indische jeugd', omvat de periode in Indië. Aan deze achtergrond besteed ik veel aandacht omdat de jaren in de kolonie vormend zijn geweest voor Marie. Zij zou zich altijd verbonden blijven voelen met Indië. In het eerste hoofdstuk komen de verschillende werelden van de grootouders naar voren: de Hollander Christiaan van Haastert en Sajia die van Chinese afkomst was. Hun verbintenis heb ik getracht vanuit beide perspectieven te belichten. Het tweede hoofdstuk introduceert de Twent Carel Sloot, die als onderwijzer in de kolonie een nieuw leven wilde beginnen. Maar hij wilde ook trouwen. De correspondentie die er tussen hem en Louise van Haastert over hun huwelijk ontstond, met daarin de inmenging van haar vader, toont iets van de kleine katholieke kring waartoe zij behoorde, maar ook iets van het dwingende karakter ervan. In het derde en vierde hoofdstuk besteed ik aandacht aan de gezinsvorming en de opleidingen. Het eerste deel eindigt met het besluit van Sloot naar Nederland te repatriëren. Zijn drie kinderen, zijn echtgenote en zijn schoonmoeder - allen in Indië geboren - gingen mee. De tweede reeks hoofdstukken geven vooral de opbouw van Marie's carrière weer. Het vijfde hoofdstuk laat zien hoe zij zelfstandig publicatiemogelijkheden zoekt en vindt; en met hulp van haar vaders netwerk debuteert als romanière. In het zesde en zevende hoofdstuk laat ik zien hoe zij, inmiddels woonachtig in Amsterdam, niet alleen bouwt aan een eigen netwerk maar ook een enorm productieve tijd doormaakt. Dat wordt beloond met de uitnodiging lid te worden van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Daar handelt het achtste hoofdstuk over, dat ook aandacht geeft aan de moeilijke houding van de Maatschappij ten opzichte van de vrouwelijke leden. In het derde en laatste deel ligt het accent niet alleen op haar sociaal-filantropische werk in de katholieke vrouwenbeweging, maar ook op een dilemma dat in de latere jaren ontstaat. Al gaan veel van haar boeken regelmatig in herdruk, toch voelt zij zich miskend door een jongere generatie. Mede hierdoor besluit ze een nieuw oeuvre te publiceren onder de naam Max van Ravestein, zich met deze naam zich als man profilerend. Hoofdstuk negen beschouwt haar positie binnen de opkomende vrouwen-beweging, hoofdstuk tien haar positie in een aantal ethische kwesties waarna het elfde hoofdstuk laat zien hoe sterk zij betrokken is bij de katholieke emancipatie en zorg. In deze context situeer ik de Max-

romans. Het laatste hoofdstuk toont haar grote populariteit aan ten tijde van haar gouden schrijftersjubileum maar ook de twijfel die er destijds over haar positie in het literaire veld bestond; men wist niet zeker of haar werk aansloot op de literaire tijdgeest. Die twijfel maakte enkele jaren later, bij haar dood in 1927, plaats voor de overtuiging dat zij tot een oudere generatie behoorde. Maar wel begreep men, dat zij van die generatie een der grootsten was geweest.

Er is te weinig over Marie Sloot geschreven. Met deze biografie heb ik die leemte ten dele willen vullen. Ten dele, zeg ik nadrukkelijk en zonder valse bescheidenheid. Ik hoop op nieuwe biografieën met andere perspectieven. Mogelijkheden zijn er genoeg: zij was de eerste Indische bestseller auteur in Nederland, ze toonde in haar romans een emancipatorische inzet voor Indische meisjes en vrouwen en was een netwerkster *pur sang*, als essayiste en polemiste nam ze deel aan discussies over maatschappelijke problemen, ze was medeoprichtster van katholieke vrouwenverenigingen, trad op als mannelijk auteur van katholieke romans, maar voor alles en in alles toch altijd bleef zij wie zij ten diepste was: een dochter van Indië.